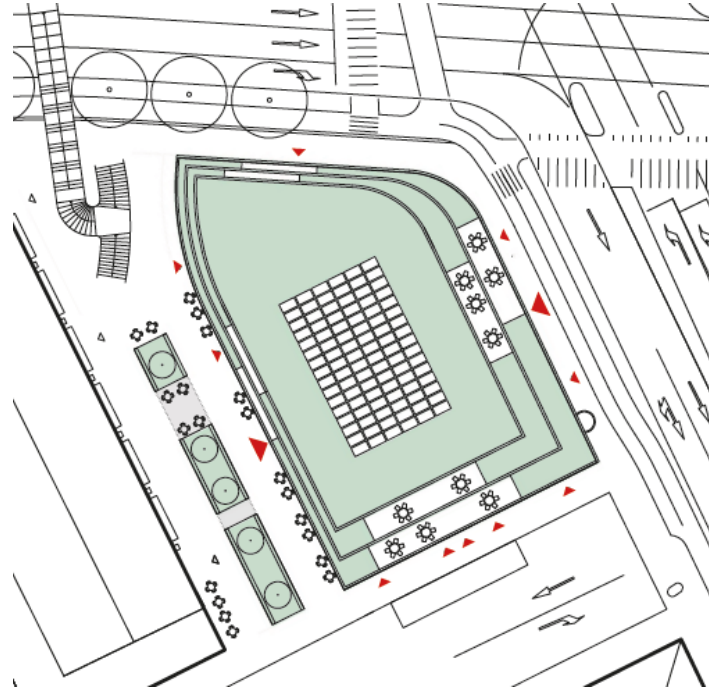
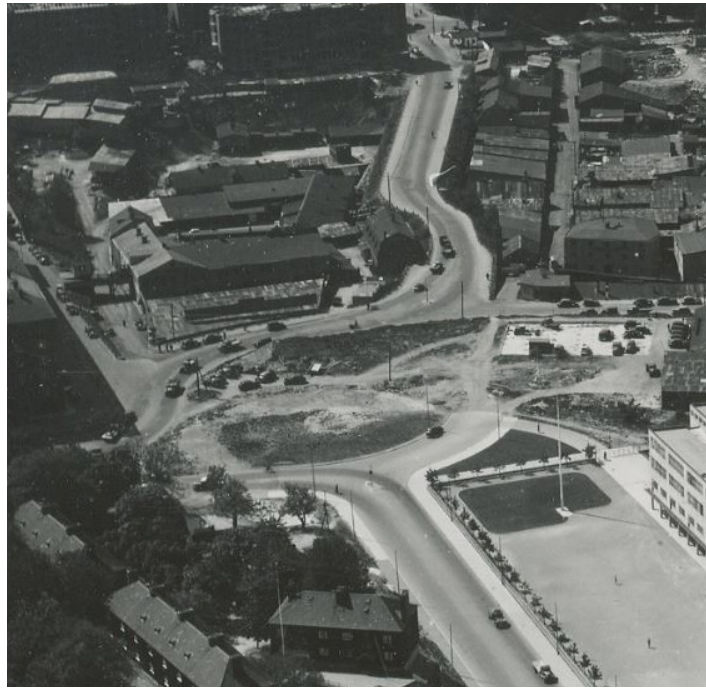

Kulturmiljöutredning & konsekvensanalys | Sveaplan - Kvarteret Getingen

2022-05-25. Reviderad 2022-09-07

Nyréns Arkitektkontor

Granskningshandling

SVEAPLAN - KVARTERET GETINGEN, STOCKHOLM

KULTURMILJÖUTREDNING & KONSEKVENSANALYS

2022-05-25. Granskningshandling reviderad 2022-09-07

Beställare: Fabege genom Hanna af Sandeberg

Nyréns arkitektkontor

Uppdragsansvarig byggnadsantikvarie: Fredrik Innerstedt, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2)

Granskande byggnadsantikvarie: Urban Nilsson, sakkunnig certifierad kulturvärden (KUL2)

Ritningar och renderingar som redovisar nybyggnadsförslaget: Tham & Videgård.

Fotografier är tagna av Nyréns om inte annat anges.

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning	4
Antikvarisk konsekvensanalys - slutsatser	6
Historik	8
Identifikation av kulturhistoriskt värde	24
Rekommendationer	28
Beskrivning av förslaget	32
Analys av ombyggnadsförslagets påverkan på kultur- historiska värden	34
Vystudie	38
Arkiv- och källförteckning	46

Inledning

Bakgrund och syfte

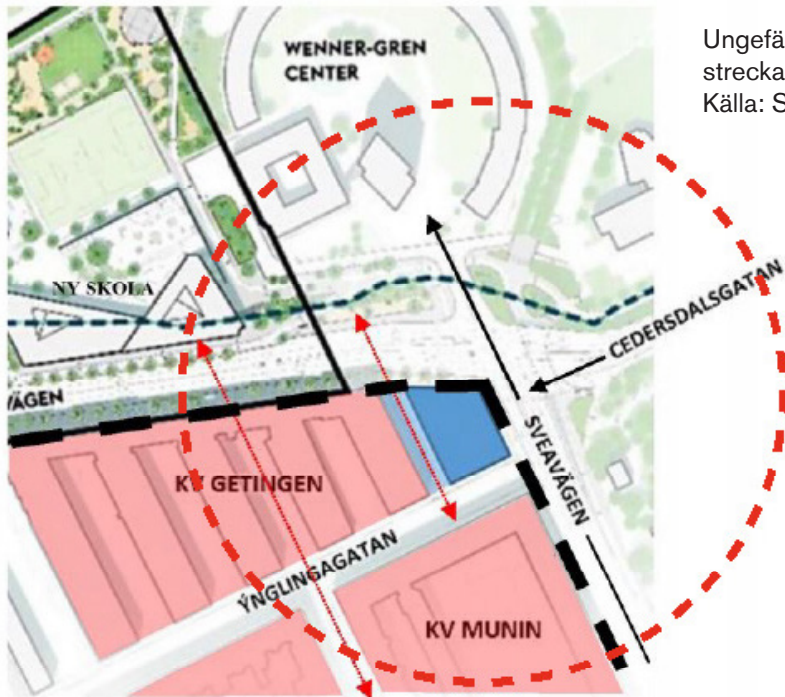
I samband med utbyggnaden av Östra Hagastaden och att Sveavägen och Sveaplan planerar att omdanas så har stadsbyggnadskontoret påbörjat ett arbete med en ny detaljplan. Detaljplanen avser att pröva möjligheten till en ett nytt kvarter i anslutning till det befintliga kvarteret Getingen. Det nya kvarteret är tänkt att innehålla kontor med publik verksamhet i bottenvåningen. I gällande detaljplan är marken planlagd som gatumark. Exploateringsnämnden har i augusti 2020 beslutat att anvisa mark till Fabège.

Föreliggande rapport redovisar dels i processen tidigare upprättad kulturmiljöutredning, dels en konsekvensanalys av ett framtaget förslag till nytt kvarter och ny byggnad på platsen. Syftet med kulturmiljöutredningen är dels att fungera som ett neutralt planeringsunderlag; att peka på omgivande bebyggelsens kulturhistoriska karaktär och befintliga miljöskapande värden i stadsbilden, dels att peka på kulturhistoriska kvaliteter att ta tillvara i den utveckling som Fabège och staden har för avsikt att genomföra på platsen.

Efter att kulturmiljöutredningen upprättades så har Fabège genomfört ett parallellt uppdrag avseende en ny byggnad på platsen. Nyréns arkitektkontor har därför anlåtats av Fabège för att ur ett kulturhistoriskt perspektiv konsekvensbeskriva förslaget. Konsekvensanalysen utgörs av en bedömning av hur platsens kulturhistoriska värden påverkas av den föreslagna förändringen.

Sedan flera år tillbaka pågår ett plan- och utredningsarbete för utveckling av angränsande Östra Hagastaden. Östra Hagastaden kommer genom sin föreslagna bebyggelse att möta kvarteret Getingen och den aktuella platsen. Arbetet med föreliggande kulturmiljöutredning och konsekvensanalys har därför samordnats med detaljplanarbetet för Östra Hagastaden, bland annat genom inläsning av tidigare genomförda kulturhistoriska utredningar. Sveaplan omnämns i dessa utredningar men de har Norrtull som ett naturligt centrum och utan fördjupning avseende Sveaplan. Utredningsområdet har i detta arbete därför fokuserat på Sveaplan med närmast kringliggande byggnader och landskap, framför allt mötet med kvarteret Getingen.

Rapportens layout är skapad i liggande A3-format, det finns därför en risk för att bilder och bildtexter blir för små vid utskrift i A4.

Ungefärligt utredningsområde markerat med streckad röd linje.
Källa: Stockholm stad, stadsbyggnadskontoret.

Utdrag från Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering.
Källa: DpWebmap, Stockholm stad.

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

I Sveaplans närmaste omgivning finns flertalet byggnader som enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering är blå-och grönklassade. Hela anläggningen Wenner-Gren Center, Sveaplans gymnasium samt Cedersdals malmgård och nödbostäderna i Vanadislunden är markerade med blått, vilket innebär att byggnaderna bedöms ha synnerligen högt kulturhistoriskt värde. På den norra sidan om Sveavägen är även närliggande byggnaderna på Bellevuehöjden och tullhusen vid Norrtull blåklassade.

Getingen 14, som vetter med sin östra fasad mot Sveaplan, är grönklassad av stadsmuseet, vilket innebär att byggnaden bedöms som särskilt värdefull ur kulturhistorisk synvinkel. Grön-klassad är även hela kvarteret Munin som vänder sin norra huslänga mot Sveaplan. Tre fastigheter mitt i kvarteret Getingen, 13, 15 och 16, är inte klassificerade av stadsmuseet.

Stockholms stadsmuseums klassificering är inte juridiskt bindande men bör ses som starkt vägledande vid bedömning av en byggnads kulturhistoriska värde. Föreliggande utredning ersätter inte stadsmuseets ställningstaganden, syftet är i stället att komplettera och fördjupa kunskapen om platsen och byggnadernas kulturhistoriska värde.

BLÅ Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde

GRÖN Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt

GUL Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde

STRECKAD Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet. värde

>>Inledning

Gällande lagrum

Plan- och bygglag (2010:900)

Generella varsamhetskrav enligt Plan- och bygglagens (PBL) 2 kap. 6 § gäller:

”Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan, [...]”

Stockholms stadsmuseums klassificering av Getingen 14 och Munin 28 och 38 innebär att ombyggnader prövas mot bestämmelser om förvanskningförbud i PBL 8 kap:

PBL 8 kap. 13 §:

”En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.”

Miljöbalk (1998:808)

Stockholms innerstad med Djurgården (AB115) är riksintresse för kulturmiljövården och omfattas av miljöbalkens 3 kap. 6 §. Där regleras att riksintresset ska skyddas mot påtaglig skada, det vill säga att områdets kulturhistoriska värden ska bevaras och skyddas från åtgärder som medför påtaglig negativ kulturmiljöpåverkan.

I Riksantikvarieämbetets riksintressebeskrivning för Stockholms innerstad med Djurgården, uppdaterat 2021-07-02, återfinns bland annat följande uttryck:

”Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder ... kommunaltekniska anläggningar och parker ... den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.”

”De tydligt avläsbara årsringarna i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.”

Sveavägens avslut i norr, fotograferat över en del av Sveaplan, Getingen 14 till vänster. Wenner-Gren Center, läghus och höghus, till höger.

Inom temat *Den klassiska stenstaden (1870-1930)* har Stockholms stad i samband med översiktsplanen pekat ut ”1800-talets stadsplanestruktur och esplanaderna” samt ”Bergsparkerna” som två värdekärnor inom riksintresset. För en fördjupad analys av riksintresset se under rubriken Rekommendationer.

Enligt Miljöbalken 4 kap. 7 § är området *Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården* definierat som en nationalstadspark. I lagen står att läsa:

Området Ulriksdal–Haga–Brunnsviken–Djurgården är en nationalstadspark. Inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur och kulturvärden i övrigt skadas.

Trots bestämmelsen i andra stycket får en åtgärd som innebär ett tillfälligt intrång eller en tillfällig skada i en nationalstadspark vidtas, om:

1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse, och
2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada. Lag (2009:293).

Kulturmiljölag (1988:950)

Området ligger inom fornlämningsområde L2015:7789. Enligt 2 kap. 12 § kulturmiljölagen så krävs tillstånd från länsstyrelsen för schaktning, grävning och andra ingrepp i mark.

UTDRAG UR STOCKHOLM STADS FÖRDJUPNING AV RIKSINTRESSEBESKRIVNINGEN, DEN KLASSISKA STENSTADEN (1870-1930).

VÄRDEBÄRNADE KARAKTÄRSDRAG:

- Stadsplanestruktur med ett givet förhållande mellan hushöjd och gatubredd.
- Kvartersindelning som bygger vidare på den rätvinkliga 1600-talsstrukturen.
- Breda trädkantade esplanader och platser samt bergsparker.
- Enhetlig höjdskala och en småskalig fastighetsindelning med sammanbyggda fasader i gatuliv och kringbyggda gårdar.
- En tät integration av bostäder och verksamheter.
- Gatufasadernas tydliga uppdelning i sockelvåning och huvudfasad, oftast med markerad takfot och ibland med attikavåning, samt enklare gårdsfasader.
- Sluttande tak, oftast plåttäckta, med en lutning på upp till 45 graders vinkel från fasaden som ger ett karaktäristiskt taklandskap.
- Byggnadsdetaljer.

Antikvarisk konsekvensanalys - slutsatser

Övergripande bedömning

Den nya volym som föreslås på platsen är påtaglig i flera vyer men samspelar på ett lämpligt sätt med den stadsbyggnadsskala som finns etablerad i den norra delen av Vasastaden och dess avslutning.

Vad gäller den övergripande påverkan på platsen som en del av staden så bedöms förslaget som helhet få en acceptabel påverkan på platsens kulturhistoriska värden. Det miljömässiga och upplevelsemässiga värdet, vilket bland annat kommer till uttryck genom att stadsrummet utgör ett heterogent möte mellan flera olika stads- eller områdeskaraktärer, kommer i sina huvuddrag att bestå även vid ett uppförande av det nya kvarteret och den nya byggnaden. Kontrasterna mellan stenstadens front och omgivande park samt den modernistiska och monumentala bebyggelsen i närområdet bedöms påverkas endast i begränsad utsträckning.

Vad gäller påverkan på riksintressets och det specifika uttryck som relaterar till den äldre och befintliga stenstaden så bedöms förslaget få en delvis negativ påverkan på platsens identifierade kulturhistoriska värde. Störst ingrepp innebär påverkan på den idag öppna platsen framför Getingen med indraget från Sveavägen, men även att delar av den tidigare cirkulationsplatsen bebyggs. Dessa egenskaper utgör dock inte de mest kulturhistoriskt värdefulla delarna på platsen. Detta bland annat för att avläsbarheten bedöms vara begränsad samt att cirkulationsplatsen i stora delar redan är omdanad. Indraget från Sveavägen har dock viss betydelse för upplevelsen av siktlinjer från Sveavägen mot norr. Förslaget innebär vidare att stadsfronten flyttas ut vilket medför att stadsbilden förändras och stenstadens tydliga yttre gräns påverkas. Störst påverkan utifrån denna aspekt bedöms förslaget innebära i vyer från nordöst (Nationalstadsparken) och från öst (Cedersdalsgatan). Förändringen får lokalt en negativ påverkan på det kulturhistoriska värdet av stenstaden, vilket kommer av en skalförskjutning gentemot kvarteret Munin, men även för betydelsen av Getingen 14 i stadsbilden. Den nya byggnaden bedöms dock på motsvarande sätt som Getingen 14 kunna utgöra en väl anpassad hörnsten i den norra stensstadens avslutning. Förslaget bedöms därmed inte innebära en ovarsamhet som strider mot PBL 2 kap. 6 §. Förslaget bedöms i huvudsak ta tillvara på de värden som är utpekade i föreliggande kulturmiljöutredning sett till både det aktuella kvarteret och kringliggande stadsrum samt de karaktärsdrag som pekats ut.

Påverkan på riksintresset

Tre delar av Riksantikvarieämbetets formulerade riksintresse-uttryck bedöms i huvudsak påverkas av förslaget.

Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär.

Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.

De tydligt avläsbara årsringarna i stadsväxten och stenstadens tydliga yttre gräns.

Den samlade bedömningen är att riksintressets uttryck endast i begränsad del och lokalt påverkas negativt av förslaget till nytt kvarter. De särdrag som karaktäriserar den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen kommer i huvudsak att bevaras och förstärkas.

Bedömningen är att den föreslagna byggnaden inordnar sig i och avslutar kvarteret Getingen, men även stenstadens nordöstra kvarterstad som helhet, på ett utifrån antikvariskt perspektiv varsamt sätt. Detta framför allt genom att följa Getingens avsmalnande form. Förslaget bygger i huvudsak vidare på stenstadens slutna byggnadssätt vilket gör att platsens och närområdets värde som kontrasterande bebyggelsestrukturer bedöms kunna bibehållas. Det karaktäristiska draget med slutna kvarter som bryts av långa/breda esplanader kommer behållas.

Stenstadens tydliga yttre gräns har delvis redan minskats i denna del av stenstaden genom uppförandet av bebyggelsen i kvarteret Getingen, och kommer sanolikt påverkas ytterligare genom uppförandet av Östra Hagastaden.

Påverkan på närområdets och närliggande fastigheters kulturhistoriska värde

Det nya kvarteret kommer att utgöra en ny hörnsten i stenstadens norra avslutning. Här bedöms att en ny byggnad enligt förslaget framför allt innebär negativa konsekvenser för upplevelsen av Getingen 14 i stadsbilden och dess position som hörnsten i dagens stadsfront. Getingen 14 utgör en av de äldsta byggnaderna i kvarteret och bedöms vara särskilt kulturhistoriskt värdefull. Värdet kommer sig av det arkitektoniska värdet, lokalt ett högt miljöskapande värde med stor betydelse för stadsbilden, samt ett byggnadshistoriskt och visst samhällshistoriskt värde. Byggnaden kommer inte påverkas direkt av den föreslagna byggnaden på grund av distansen till ny byggnad och via den föreslagna torggränden.

Den friliggande placeringen bedöms som respektfull mot omgivande befintliga kvarter. Därtill bedöms den nya byggnaden, i likhet med Getingen 14, kunna fungera som en bra övergång mellan Sveavägens bostadskvarter i söder och kontorsfasaderna mot norr.

Upplevelsen av Wenner-Gren Center som monumental och solitär byggnad i park bedöms fortsatt kunna utgöra ett dominerade inslag i stadsbilden. Påverkan på höghusets betydelse som fondmotiv begränsas till vissa vyer på medeldistans och på längre sikt längs Sveavägen.

I vyer från norr kommer närvaron av kvarteret Munins norra fasad att minska och nästan helt försvinna i stadsbilden. Däremot kommer kvarterets östra front att bevara sin betydelse i de långa vyerna längs Sveavägen med sin karaktäristiskt och homogena stadsfront.

Slutsatser och rekommendationer

Sammanfattningsvis bedöms förslaget i huvudsak ta tillvara på de värden och karaktärsdrag som pekats ut i kulturmiljöutredningen sett till utredningsområdet. Det nya kvarteret bedöms möjligt att uppföra utan betydande negativ påverkan på de höga kulturhistoriska värdena på platsen, förutsatt att synpunkterna nedan beaktas.

- Utifrån antikvariskt perspektiv är det av vikt att typ av fasadtegel, dess materialkvalitet, textur, förband osv. utformas med hög kvalitet och med hänsyn till omgivande bebyggelse och kulturmiljö. Det bör läggas stor vikt vid bearbetning av tegelfasaden med exempelvis tegelomfattningar kring fönster och partier. Huvudentréerna har accentuerats med indragna entrépartier och tegelomfattningar. Vikten av denna materialitet och detaljering bör beaktas i kommande skeden. Det bedöms som positivt att sockelvåningen markeras genom sina större rundbågar.
- Fasadens anslutning mot taket har studerats i planprocessen och i det arkitektoniska uppdraget. Utifrån antikvariskt perspektiv bör byggnadens takfot, avseende normalplanens avslutning, ges en tydligare markering i anslutning till det platta taket. Exempelvis via en markerad gesimslist eller -krön. En kraftigare taklist bedöms ytterligare koppla byggnaden till bebyggelsen i kvarteret Munin och samtidigt få de indragna våningarna att falla undan något. De indragna våningarna bedöms däremot kunna utföras

med enklare profil.

- Föreslagna rundbågefönster bör utföras med en glas-typ av lågt reflekterande glas för anpassning till den kulturhistoriska miljön.

Med hänsyn till det kulturhistoriska värdet på platsen så ställs höga krav på gestaltning och materialkvalitet. Den slutliga gestaltningen av den nyuppförda byggnaden kommer att ha stor visuell påverkan på kulturmiljön och på upplevelsen av den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i området. I kommande skede bör därför detaljprojektering vara föremål för kompletterande antikvarisk analys och bedömning.

Identifikation av kulturhistoriskt värde

Begreppet kulturhistoriskt värde definieras av Riksantikvarieämbetet som ”*de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang - samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag*”.

Kulturhistoriskt värde definieras här med utgångspunkt i tre huvudkriterier: Möjlighet till kunskap och förståelse, kulturhistorisk helhet och kulturhistorisk relevans. Bedömningen av det kulturhistoriska värdet är förankrad i historiken och de kulturhistoriska sammanhang som avgränsas där. De tre kriterierna fungerar som olika ingångar till en samlad bedömning och förklaring av kulturhistoriska värden utifrån vilka berättelser som kulturmiljön har potential att förmedla.

Bedömningen av det kulturhistoriska värdet är förankrad i historiken och de kulturhistoriska sammanhang som avgränsas där. Ett grundligt utforskande av områdets kulturhistoria är en förutsättning och själva fundamentet till denna värdering.

Upplevelsevärden inom utredningsområdet som beskrivs i detta kapitel kan komma att påverkas via pågående planarbete i Östra Hagastaden. Den föreslagna bebyggelsen kommer att möta kvarteret Getingen, och innebär även en omdaning av Sveavägen och Sveaplan.

Möjlighet till kunskap och förståelse och kulturhistorisk helhet

1800-talets reglering av övre Norrmalm

Fram till och med 1800-talet var den här delen av staden en lantlig utkant på sidan av landsvägarna mot Roslagen respektive Uppsala. Under det sena 1800-talet påbörjades dock en stadsplanering som fick stor påverkan i utformningen av området kring nuvarande Sveaplan. Resultatet av Norrmalmsregleringen har i sig stora kulturhistoriska värden som samhällshistorisk berättelse om Sveriges transformering från fattigt land i Europas utkant till rikt välfärdsland i en internationell kontext. Regleringen av stora delar av staden blev utförda först ett drygt halvsekel senare och då med förändrade förutsättningar.

Regleringen är en berättelse om en tid när bilismen var högprioriterad, modernismen som arkitektonisk inriktning hade fått stort genomslag och ekonomin gick på högvarv. Till sin funktion, trafikplats, och läge i stadsfronten mellan tullarna så var platsen, en viktig del av

omvandlingen av övre Norrmalm. Platsen har därför höga *samhällshistoriska värden*.

En hörnsten i kvarteret Getingen - en viktig del av stenstadens tydliga yttre gräns

Kvarteret Getingen har dels ett värde som en del av stenstaden i sig, med flera av dess karaktäristiska uttryck, dels ett värde som en del av stenstadens tydliga yttre gräns. Som helhet utgör kvarteret Getingen en del av den siluett och stadsfront som idag är en tydlig gräns och inramning av huvudstaden. Byggnaden på Getingen 14, ritad av arkitekten Einar Rudskog, utgör dessutom en hörnsten i denna del av stenstaden genom att den bildar ett tydligt avslut. Genom sitt synliga läge och sin betydelse för stadsbilden har byggnaden lokalt ett högt *miljöskapade värde*. Byggnadens östra fasad utgör en fond sedd i vyer från Cedersdalsgatan, öster om utredningsområdet.

Getingen 14 var en av de första byggnaderna som uppfördes i kvarteret och utgör med sin tegelfasad en arkitektoniskt väl genomförd övergång mellan dels bostadskvarteren i söder, dels kvarteret Getingens övriga fasader mot norr. Byggnaden karaktäriseras av det tidiga

1950-talets hantverksmässiga byggande med omsorgsfullt utformade detaljer och gedigna material som tegel, natursten och koppar. Exteriören är som helhet bevarad från byggnadstiden men sentida förändringar, i bland annat bottenvåning och fönsterbyten har påverkat den ursprungliga karaktären. Sammantaget har Getingen 14 ett visst *arkitektoniskt värde*, lokalt ett högt *miljöskapade värde* med stor betydelse för stadsbilden, samt *byggnadshistoriskt* och *samhällshistoriskt värde*.

Getingens indragna fasadliv från Sveavägen är ett resultat av de topografiska förhållandena på platsen, men även en rest av en äldre planeringsidé och stadsstruktur. Indraget i kvartersstadens rutnät finns med redan på Lindhagenkommitténs förslag från 1866. Avläsbarheten av denna historia är dock begränsad på platsen, till stor del på grund av förändringar som genomförts. Ursparningen framför kvarteret bidrar i nuläget till att göra plats för refugen i anslutning till trafikplatsen samt är av viss betydelse för siktlinjer från Sveavägen söder om utredningsområdet. På medeldistans från Sveavägen medför indraget att siluetten på höghuset vid Wennergren Center i högre grad kan upplevas fristående från kvartersstaden.

>> Identifikation av kulturhistoriskt värde

Ursparningen bidrar även till att bostadsbebyggelsen i kvarteret Munin framträder tydligare i stadsbilden. De sex våningar höga bygganderna med homogena höjder, volymer, färgsättning och putsarkitektur är karaktäristiskt för Vasastadens stenstadsbebyggelse. Det bidrar även till att en skalskillnad framträder mellan Munin och Getingen.

Mötesplats för flera stadskaraktärer och bebyggelsens årsringar.

Innerstadens norra avslutning har genom åren genomgått flera förändringar och inom utredningsområdet finns kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i olika årsringar som präglar platsen. Det finns få bevarade spår av den cirkulationsplats som utformades kring mitten på 1900-talet, detta på grund av att funktionen som trafikplats med åren har prioriterats och renodlats. Tidigare planteringar, som genom sitt geometriska uttryck samspelade med markplaneringen på platsen framför Wenner-Gren Center, har förenklats och ersatts med nya vägar. Den lilla remsan och platsbildningen som skiljer Getingen 14 mot Sveaplan är en av de mer välbevarade delarna från anläggan-

det på 1950-talet, med undantag från att träd tagits ner och en återvinningsstation uppförts i den södra delen.

Som helhet har platsen ett *miljömässigt värde* genom att läget i stadsrummet samlar flera olika uttryck och karaktärer. Bevarad bebyggelse från olika tidsperioder kombinerat med de topografiska förutsättningarna har resulterat i en kulturmiljö som i sina delar har stora upplevelsevärden och samtidigt som helhet framstår som heterogen. Stadsrummet utgör ett möte mellan flera olika stads- eller områdeskaraktärer: här möts den slutna stenstadsfronten, monumental bebyggelse i park, låg och gles träbebyggelse i park samt även trafikapparaten.

Den tidigare lantliga miljön har omvandlats till en stadsmiljö där både boende, kontor, service och handel ryms. Byggnaderna inom utredningsområdet kan tillsammans berätta om allt från tidiga malmgårdar, den industriella

epoken, världskrigens bostadsbebyggelse, nödbostäder och skola samt även högmodernismens kontorsbebyggelse. Varje byggnad har en historik och en karaktär som är signifikativ för sin tid, och någon enskild karaktär eller tidsperiod som kan sägas dominera hela platsen finns egentligen inte. Det kulturhistoriska värdet ligger snarare just i den heterogena karaktären.

Bergsparkerna Vanadislunden och Bellevue

Den nordöstra och sydöstra sidan av utredningsområdet karaktäriseras av höjderna vid Bellevueberget och Vanadislunden med sina äldre park- och naturområden. Båda höjderna är representanter för de bergsformationer som är en påtaglig påminnelse om det fundament som Stockholm är byggt på. Områdena bevarar en stor del av sin äldre planering och utformning samt även den äldre bebyggelsen. Bergsparkerna i Stockholm är generellt gles bebyggda, men på den östra sidan om Sveaplan samspekar bevarad äldre bebyggelse med landskapets särdrag.

Den kontrast som de gröna höjderna utgör i relation till omgivande bebyggelsefront och trafikapparat har *stadsbildmässiga* och *miljöskapande värden*. Höjdernas grön-

ska, träd och berg i dagen sammanbinder denna del av området och gör gränsen mot den täta stenstaden tydligare att avläsa. Lummigheten och småskaligheten kan fortfarande upplevas i dessa delar, delvis på grund av de planteringar som utfördes under slutet av 1950-talet och början på 1960-talet, men som till viss del även förstärkts på 1980-talet i samband med Cedersdalsgatans breddning.

>> Identifikation av kulturhistoriskt värde

Kulturhistorisk relevans

Wenner-Gren Center - ett för Stockholm oväntat fondmotiv

Anläggningen vid Wenner-Gren Center, direkt norr om Sveavägen, utgör som helhet en viktig del i stadens norra avslutning. Byggnaderna bidrar till att definiera stadsrummet omkring Sveaplan och mötet mellan stenstaden och den Kungliga Nationalstadsparken. Anläggningen har en högmodernistisk utformning och utgör ett kontrasterande inslag i området. Höghuset, Pylon, framträder som en av de högsta och mest solitära byggnaderna i Stockholm. I och med höghusets förskjutna placering får stadsbilden vid Sveavägens norra utblickar en finstämd avslutning.

Under det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet var den dominerande planeringsidén att Sveavägen skulle avslutas med ett öppet perspektiv ut i parkmiljön kring Brunnsviken norr om Sveaplan. Detta troligtvis ett arv efter Albert Lindhagen. I och med uppförandet av hög-

huset 1959-60 så tillskapades ett nytt fondmotiv som medförde ett förhållandevis ovanligt perspektiv inom Stockholms stadsplanering - ett perspektiv som i fonden landar i en monumental byggnad.

Wenner-Gren Center vittnar även om 1950-60-talets internationella strömningar som bland annat innebar en ny monumentatlitet i stadsbyggandet, och en viktig utgångspunkt var upplevelsen av höghuset på långt håll. Anläggningen är ett landmärke och synligt på långt håll vid den norra in- och utfarten till Stockholm. Även på plats vid Sveaplan är byggnadens monumentatlitet framträdande. Wenner-Gren Center är en högmodernistiskt solitär med *miljöskapande, arkitektoniskt och arkitekturhistoriskt värde*, som bidrar till att definiera stadsrummet och stadsbilden på platsen.

Rekommendationer

Utgångspunkter och aktuella aspekter

Det parallella uppdraget innebär att pröva uppförandet av en ny byggnad, enligt en ny byggrätt, i anslutning till Sveaplan och i kvarteret Getingens förlängning mot öster. Den nya byggrätten är en följd av att Sveaplan omdanas, Sveavägens sträckning och trafikplatsen förändras i samband med Östra Hagastadens uppförande. Den nya byggnaden innebär en direkt påverkan genom att den västra delen av Sveaplan omdanas. Därtill får stenstadens front, kvarteret Munin mot norr och kvarteret Getingen mot öster och norr, en ny avslutning.

Riksintresse Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115)

Området kring Sveaplan ingår i riksintresseområdet för kulturmiljövården *Stockholms innerstad med Djurgården*. Platsen nämns inte uttryckligen i Riksantikvarieämbetets beslut och inte heller i den fördjupande riksintresse-bilagan till Översiktsplan för Stockholm. Utredningsområdets kulturvärde hör dock framför allt samman med riksintressets uttryck avseende ”1800-talets stadsbyggande”, ”stenstaden” och ”de tydligt avläsbara årsringarna i stadsväxten”:

”Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder ... kommunaltekniska anläggningar och parker ... den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.”

”De tydligt avläsbara årsringarna i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden.”

Sedan återkomsten av stenstaden som ett ideal på 1980-talet så har innerstaden och i synnerhet stenstaden varit en av de vanligaste förebilderna i stadsbyggandet i Stockholm. Stenstadens karaktär med slutna kvarter kring innergårdar har i stort sett följts både vid större tillägg och vid mindre kompletteringar. Den aktuella ytan är i detta fall av mindre storlek och avser därför endast en ny byggnad.

En ny byggnad intill kvarteret Getingen, innebär ett ytterligare fullföljande av rutnätsstaden. Byggnaden blir en integrerad del av stenstaden genom att den är belägen söder och väster om Sveavägen. I denna del av staden fungerar Sveavägen som markör av stenstadens tydliga yttre gräns. Med det sagt så finns det behov av att nyansera innebörden av stenstaden som riksintresse. I den fördjupande riksintresse-bilagan till Översiktsplan för Stockholm så avgränsas ”Den klassiska stenstaden” till perioden 1870-1930, vilket innebär att nuvarande bebyggelse i kvarter Getingen faller utanför tidsperioden. Byggnaderna i kvarteret Munin ligger precis inom perioden. För de aktuella kvarteren finns det delvis motiv till denna tidsmässiga indelning, då bebyggelsen i de två kvarteren i sin detaljering har olika karaktärer. Avvikande är exempelvis Getingens öppna gårdar mot söder, fasadmaterialet och de indragna översta våningarna. Kvarteren hålls dock samman av en gemensam slutenhet mot Sveavägen och mötet med gatan.

Den ovan formulerade frågan om stenstadens avgränsning kan även relateras till intilliggande projektet i Östra Hagastaden, vilket kommer utgöra en ny årsring i innerstaden. Östra Hagastaden avser att på ett tydligt sätt särskiljas från stenstaden, dels genom Sveavägen/Norra Stationsgatan som gräns, dels genom att den nya bebyggelsen ges en avvikande utformning. Generellt utförs bebyggelsen tätare och högre i jämförelse med befintlig stenstad. För ett tillägg på den här aktuella platsen så bedöms dock en liknande princip med kontrasterande uttryck vara ett olämpligt alternativ. För att bibehålla avläsbarheten av stenstaden är det lämpligare med ett uttryck som på ett övergripande sätt inordnar sig i dess befintliga karaktär.

För att undvika negativ påverkan på upplevelsen av ”den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen” och läsbarheten av ”Stenstadens tydliga yttre gräns” så bör:

- *den nya byggnaden ansluta till stenstadens byggnadssätt och bygga vidare på de befintliga fronterna längs Sveavägen.*

Detta innebär att:

- *en huvudprincip för gestaltningen av den nya byggnaden bör vara inordning i befintlig karaktär, snarare än kontrasterande i sitt uttryck. På grund av läget i staden så bör en ny byggnad utformas med hög kvalitet i materialval och detaljering.*
- *en ny byggnad bör utföras med ett slutet fasaduttryck mot Sveavägen och ett möte med gatan i likhet med kvarteret Getingen och kvarteret Munin.*
- *den nya byggnaden bör i likhet med Getingen 14 fungera som en bra övergång mellan bostadskvarteren i söder och kontorsfasaderna mot norr. Val av material bör därför anpassas till befintlig bebyggelse i kvarteret Getingen, inklusive Getingen 14, men även efter befintlig bebyggelse i kvarteret Munin.*

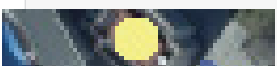
Sluten stenstadsfront av bebyggelse

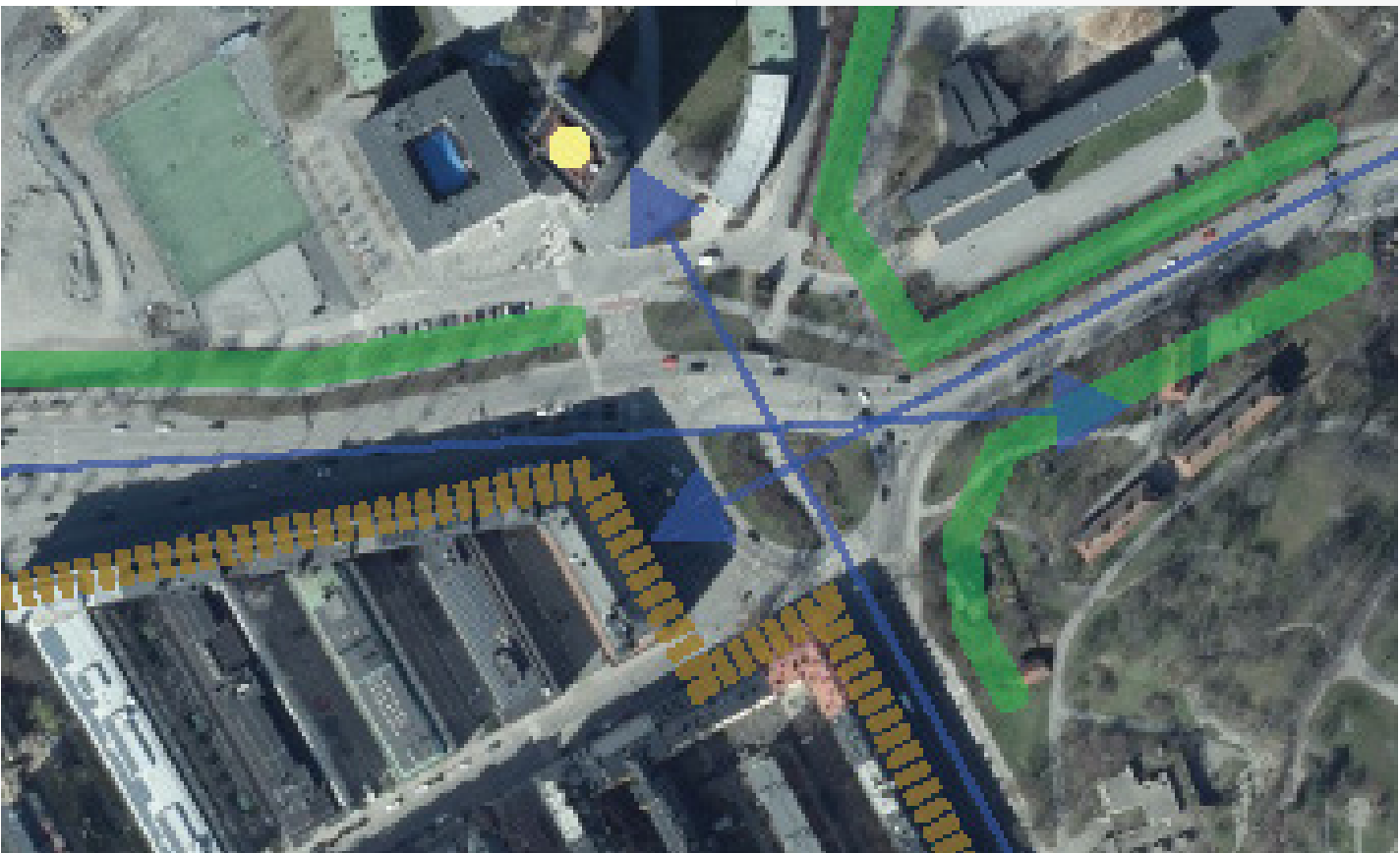
Sluten trädridå, parkfront och gatuplanteringar

Viktig siktlinje inom området

Viktigt landmärke och fondbyggnad

Viktiga siktlinjer och karaktärskapande inslag inom utredningsområdet.

>> Rekommendationer

Områdes- och stadskaraktärer

På stadsutvecklingskartan, som är en bilaga till Översiktsplan för Stockholm, är området direkt norr om Sveaplan överlappande dels markerat som ett *Stadsutvecklingsområde - omvandling med mycket stora stadsutvecklingsmöjligheter*, dels markerat som *Skyddat område - natur- och kulturresevat, nationalstadspark eller världsarv*. Vad gäller stadsutvecklingsområdet så föreslås det att omvandlas till blandad stadsbebyggelse med bostäder, verksamheter, service, gator, parker, kultur och idrottsytor. Att utveckla de gröna kvaliteterna och säkerställa funktioner som skolor och förskolor, är en viktig del i stadsutvecklingen. Omvandlingen kan innebära helt eller delvis ändrad markanvändning. På kartan är området kring Norrtull även märkt som ett strategiskt samband, vilket innebär att det är en viktig plats för att uppnå målet om en sammanhängande stad.

- Sluten stenstadsfront
- Monumental bebyggelse i parkmark
- Låg och gles bebyggelse i parkmark
- Trafikapparat

Utredningsområdet utgör en miljö av heterogen karaktär och innebär ett möte mellan flera kontrasterande områdes- och stadskaraktärer.

Stadsutvecklingskartan visar att utredningsområdet och föreslagen byggrätt ligger inom ett känsligt område. Stora delar av området har förändrats över tid och Sveaplan har omdanats flera gånger under 1900-talet. Detta har resulterat i en kulturmiljö av heterogen karaktär och variationen i bebyggelsen har ett stort miljöskapande värde. Inför dess utveckling krävs en medvetenhet om att stadsrummet utgör ett möte mellan flera olika områdes- och stadskaraktärer: här möts den slutna stenstadsfronten, monumental bebyggelse i park, låg och gles träbebyggelse i park samt även trafikapparat.

För att förhålla sig till mötet mellan dessa olika stadskaraktärer så bör:

- hänsyn tas till såväl de olika områdes- och stadskaraktärerna i sig med sina varierande uttryck, som till uttrycket av kulturmiljön som sammansatt helhet.*

- den kontrastverkan som uppstår mellan stenstaden och bergshöjderna samt parkmiljöerna i öst och nordöst betraktas som en kvalitet att värna.*
- den kontrastverkan som uppstår mellan stenstaden och områdets monumentala bebyggelse, framförallt Wenner-Gren Centers höghus, betraktas som en kvalitet att värna.*
- en ny byggnad, grundad i platsens övergripande karaktär, tillåtas sätta sin prägel på omgivningen.*

Vy från gångbro över Sveavägen vid Norrtull, mot Sveaplan i öst. Den kontrastrika miljön med mer sluten och öppen bebyggelse, gatuplanteringar och Vanadislundens höjd i fonden. Över trädtoppar i fonden anas bebyggelse vid Ruddammsbacken på andra sidan Valhallavägen.

Rekommendationer

T.v. Vy över Cedersdalsgatan och Sveaplan mot kvarteret Getingen. I vyn framgår delvis hur Getingen 14 hanterar de varierande fasaduttrycken och karaktären på bebyggelsen i kvarteret Munin, till vänster, och Getingens norra delar till höger.

Nedan t.v. Ursparning framför kvarteret Getingens fasad och mötet med de putsade bostadshuset i kvarteret Munin. Mitt i bild framgår den plats framför Getingen 14, som ramar in av refug vid Sveaplan, med parkering och lokalgata.

Nedan i mitten: Getingen 13 och 14 mot norr. Bottenvåningar med stora uppglasade ytor är gemensamt. Placering och utformning av fönster avviker. Getingen 13 har en öppen portgång, via pelarna, med passage till Ynglingagatan över innergården.

Nedan t.h. Getingen 13-16 med sin delvis varierande men slutna fasad mot norr. Getingen 14 avslutar kvarteret mot öst med sitt karaktäristiskt röda tegel som bryter mot övriga fasader utförda med stor del glas och fönsterband.

>> Rekommendationer

Stadsbild och fondbyggnader

Som en del av stadens norra avslutning har utredningsområdet viss betydelse för stadsbilden, både avseende utblickar från stenstaden och i vyer mot stenstaden. Att bibehålla karaktären på platsen är viktigt för möjligheten att utläsa dessa vyers uttryck.

Den slutna stadsfronten mot norr hålls samman av kontorshusens släta fasader, med långa horisontella fönsterband, uppglasade bottenvåningar och övre våningar som delvis dragits in från fasaden. De äldsta byggnaderna i kvarteret Getingen, som avslutar kvarteret mot väst och öst, är utförda i en delvis mer traditionell stil med tegel och puts. Getingens norra front upplevs framför allt från Sveavägen i nordväst, i vissa vyer tillsammans med Wenner-Gren Center och med trädriddåer i Vanadislunden som fond. Stadsbilden kommer i denna del av Sveavägen förändras genomgripande som följd av pågående planeringen av Östra Hagastaden.

Över Sveaplans öppna yta så utgör Getingen och i synnerhet Getingen 14 tillsammans med de putsade bostadshusen i Munin ett dominerade inslag i stadsbilden. detta upplevs framför allt från Cedersdalsgatan i öst och från nordöst. Betydelsen av nämnda byggnaderna för stadsbilden kommer att förändras och delvis minska av en ny byggnad på platsen.

För att minska den negativa påverkan och så långt det är möjligt bevara befintliga kvaliteter i stadsbilden så bör:

- vyer som bedömts som viktiga för platsens kulturhistoriska värden fortsatt kunna vara tydliga.
- upplevelsen av Wenner-Gren Center som monumental och solitär byggnad i park fortsatt vara ett dominerade inslag i stadsbilden. Den nya byggnadens nordöstra hörn kan bearbetas för att falla undan i vyn och därmed inte störa höghuset.
- den nya byggnadens volym respektera de inom området befintliga byggnadshöjderna. Den nya volymen bör i första hand anpassas efter kvarteret Getingen. Men även den homogena takfotshöjden i kvarteret Munin och längs Sveavägen bör studeras. Allt över detta kommer medföra negativ påverkan på betydelsen av stenstaden och Wenner-Gren Center i stadsbilden.

T.v. Vy längs Sveavägen mot norr, från korsningen med Surbrunnsgatan. Kontrasten mellan parkens grönska i Vanadislunden och den homogena bebyggelsefronten i Vasastaden. Sveavägen avslutas med höghuset vid Wenner-Gren Center som delvis upplevs som en solitär.

Nedan. Foto från nordväst och mot stadens norra avslutning. I fonden kvarteret Getingens norra fasad. Foto från 2011 under byggnation av norra länken.
Källa: Stockholms stadsmuseum.
Fotograf: Ingrid Johansson

- en ny byggnad som ersätter Getingen 14 i stadsbilden, exempelvis som fondbyggnad till Cedersdalsgatan, utformas med respekt för platsens dignitet och karaktär.

Planstruktur

Inom utredningsområdet och i dess närhet finns delar av en äldre stadsplanstruktur som visar på förverkligandet av 1800-talets stadsplanering, exempelvis med bevarade gatsträckningar, kvartersformer samt grönstråk och parker. Därtill finns även spår som berättar om en del av Stockholms modernisering och internationalisering under 1900-talet. Planstrukturen utgörs av en blandad och kontrastrik typ, dels ett slutet byggnadssätt i stenstaden, dels ett öppet byggnadssätt på andra sidan Sveavägen och Sveaplan. Detta upplevs starkt när man befinner sig på platsen, till stor del på grund av trafiklederna Cedersdalsgatan och Sveavägens som har avskärmande riktningar, men även på grund av befintliga trädriddåer.

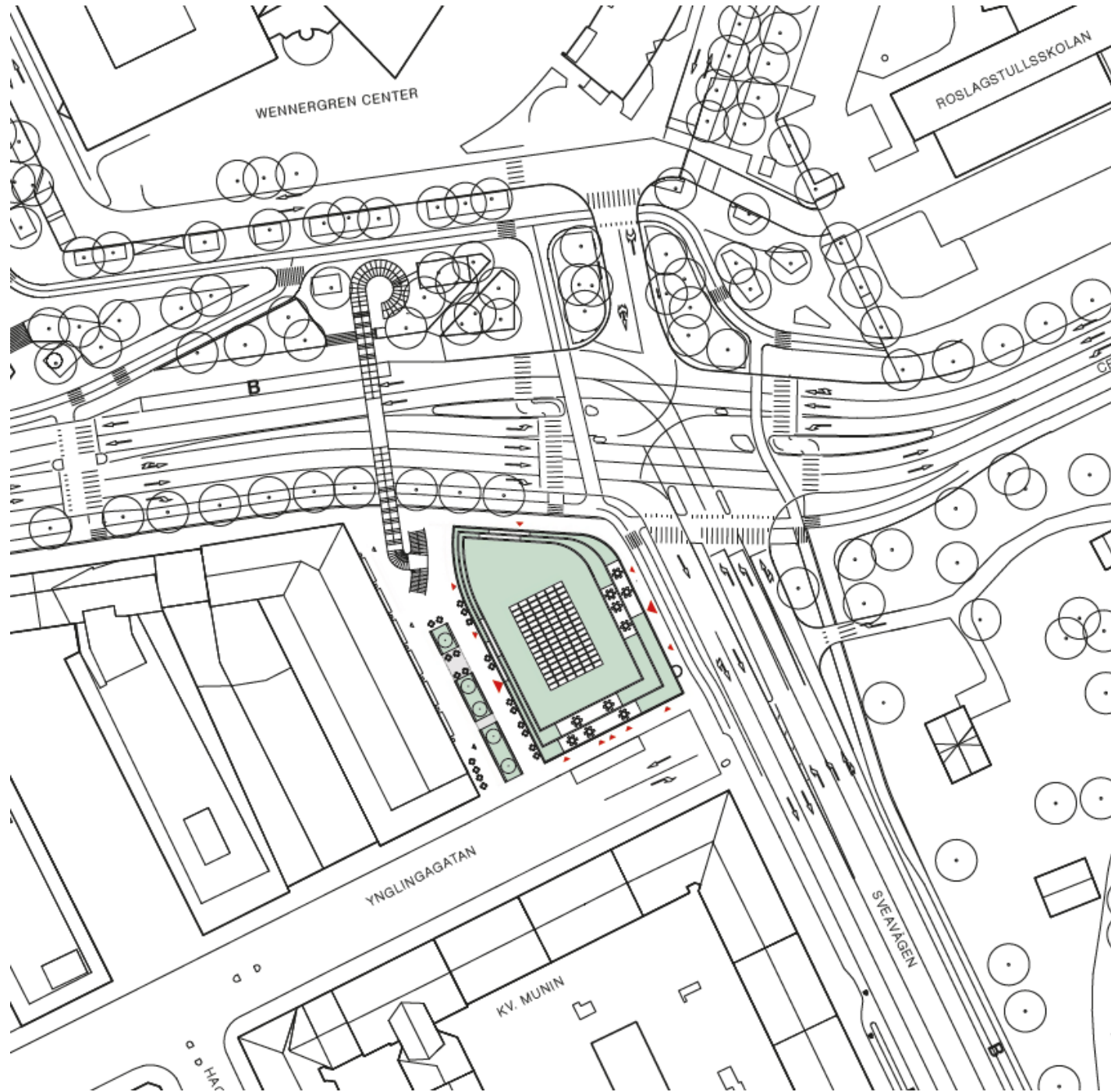
För att undvika negativ påverkan på det kulturhistoriska värdet av befintlig planstruktur och inte minska upplevelsen av ovan kontraster så bör:

- en ny byggnad i huvudsak ansluta till områdets slutna byggnadssätt.
- yttermått för en ny byggnad anpassas efter den avsmalnande formen på kvarteret Getingen.
- den nya byggnaden utföras med distans till Getingen 14 och dess östra fasad, vilket möjliggör ett nytt stadsrum som kopplar samman Ynglingagatan norr ut till Sveavägen. Det nya kvarteret kan på detta sätt ges viss likhet med det sätt som kvarteret avslutas i väster vid Norrtullsgatan.

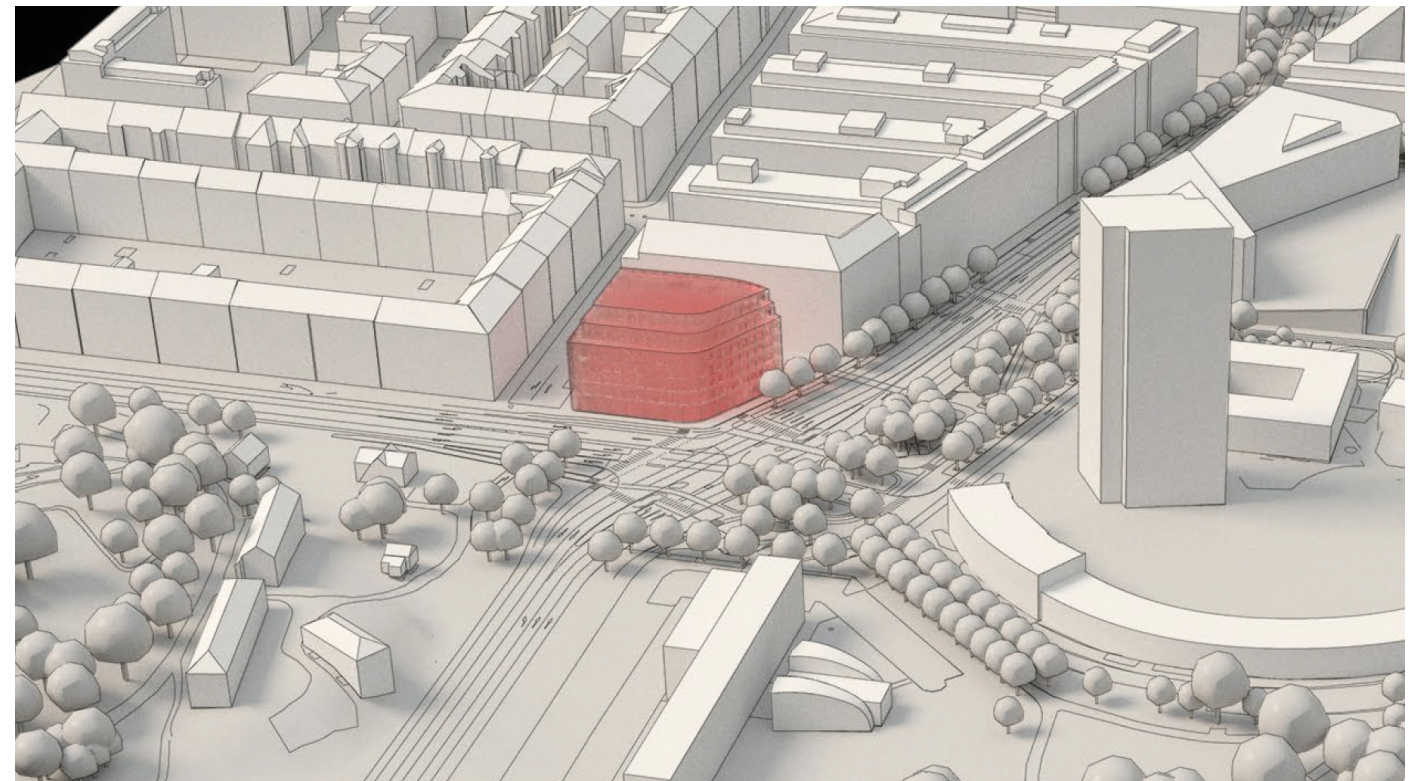
Därtill bör det generellt:

- vara möjligt att stärka sambanden mellan stenstaden och parkmiljöerna, Wenner-Gren Center och kommande Östra Hagastaden, utan att urholka värdet av stenstadens tydliga yttre gräns.
- vara möjligt att skapa en förbättrad infrastruktur i anslutning till den nya byggnaden. Som en del i omdaningen av Sveavägen kan detta även innebära att äldre planeringsidéer nytolkas och att stadsrummets kulturhistoriska kvaliteter kan förstärkas.

Beskrivning av förslaget

Ny byggnad i anslutning till Getingen 14

>> Beskrivning av förslaget

Sektion genom Ynglingagatan mot norr

Sektion genom Sveavägen mot väst

Analys av ombyggnadsförslagets påverkan på kulturhistoriska värden

Bedömning av varsamhet och påverkan på kulturhistoriska värden

Ny byggnad – struktur och placering

I Sveaplans västra del - i den öppna vinkeln vid kvarteret Getingen 14 och nordöstra hörnet av kvarteret Munin föreslås ett nytt kontorshus uppföras. Byggnaden föreslås uppföras i sju våningar och med de översta två våningsplanen indragna. Den nya kvarteret uppförs friliggande och sammanbyggs inte med något av de befintliga anslutande kvarteren.

Den nya byggnaden utförs i likhet med kringliggande kvarter och byggnader söder om Sveaplan med en huvudsaklig volym i nord-sydlig riktning. Byggnaden utgör ett tillskott i stadsbilden som inordnar sig i den befintliga karaktären snarare än kontrasterar i sitt uttryck, detta senare kommer framför allt till uttryck genom byggnadens höjdskala, den föreslagna tegelfasaden och de regelbundet placerade rundbågefönstren.

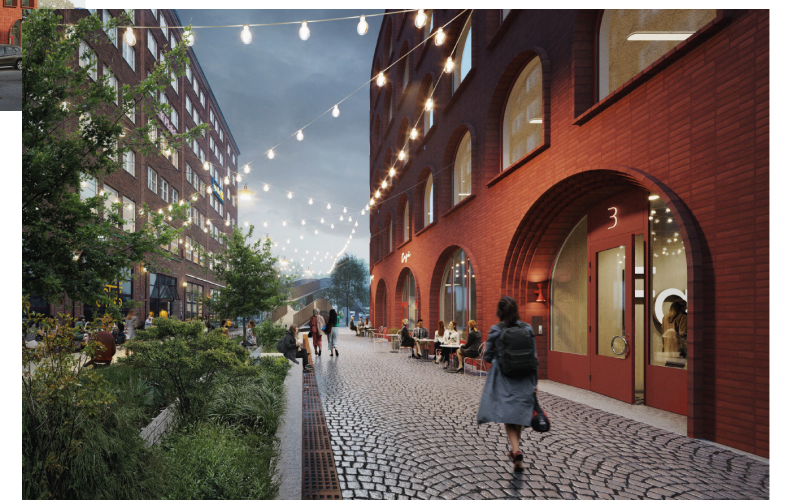
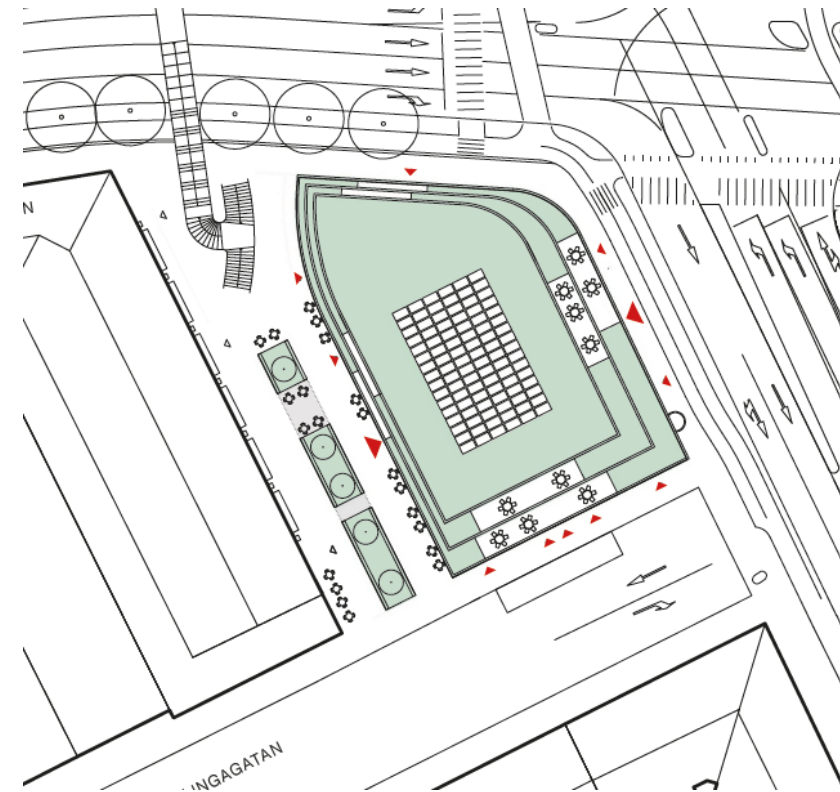
Den nya byggnadens fotavtryck utgör en stor del av den nuvarande cirkulationsplatsen Sveaplans västra sida och kommer i vissa vyer få en framträdande position samt stor påverkan på upplevelsen av platsen. Det befintliga indraget i kvartersstrukturen från Sveavägen har viss historisk betydelse/hävd men bedöms inte utgöra ett så väsentligt värdebärande karaktärsdrag för platsen att den nya strukturen inte skulle vara möjlig som ett tillägg. Platsen har vissa upplevelsevärden men avläsbarheten av den historiska kunskapen kring indraget som sådant är begränsad.

Placeringen av den nya byggnaden ansluter i huvudsak till befintlig äldre kvartersstruktur söder och väster om Sveavägen. Med äldre avses både andra halvan av 1800-talet, det vill säga tiden för den omfattande regleringen av Norrmalm och kvarteret Getingens struktur från 1950-talet och framåt. Förslaget följer Getingens avsmalnande struktur och håller samman kvarteret Getingen genom att tydligt följa gatulinjerna längs Sveavägen och Ynglingagatan. De närmast kringliggande kvarteren har en sluten eller semi-sluten form med sammanlänkande byggnadsvolymer. Förslaget kan snarare ses som en pendang till de två fristående volymerna inom Getingen 10 som avslutar kvarteret i väster.

Mot norr föreslås den nya byggnaden utföras med planmässiga bågformer, dels genom en svängd form mot hörnet i nordöst och den nya korsningen som ersätter Sveaplans cirkulationsplats, dels hörnet mot den nya torggränd som skapas mot Getingen 14. Den nya formens avslutning mot norr bryter delvis med det rätvinkliga planmönstret inom området söder om Sveavägen. Detta kan dock accepteras med hänsyn till att byggnaden i huvudsak fortsatt kommer utgöra en del av kvarteret Getingens sammanhållande och karaktäristiska fasadlinje mot norr och nordöst. Detta ger även byggnaden en särprägel och kan uppfattas som ett tillägg och ny årsring.

Den nya byggnaden uppförs med distans till den befintliga bebyggelsen inom Getingen. Distansen är positiv för upplevelsen av Getingen 14 men innebär även att ett nytt stadsrum och en ”torggränd” skapas mellan byggnaderna. Distansen innebär därtill att kvarteret Munin kommer att kunna upplevas i vyer från Sveavägen i norr, men även tillåta anläggningen vid Wenner-Gren Center att visuellt upplevas från en del av gränden. Genom föreslagna gångbro skapas bättre kopplingar och infrastruktur mellan de olika bebyggelseområdena vilket bedöms som positivt för stadsbilden och även det kulturhistoriska sammanhanget.

Sammanfattningsvis så bedöms att den föreslagna byggnaden inordnar sig i och avslutar kvarteret Getingen, men även stenstadens nordöstra kvarterstad som helhet, på ett utifrån antikvariskt perspektiv varsamt sätt. Detta framför allt genom att följa Getingens avsmalnande form. Förslaget bygger i huvudsak vidare på stenstadens slutna byggnadssätt vilket gör att platsens och närområdets värde som kontrasterande bebyggelsestrukturer bedöms kunna bibehållas. Det karaktäristiska draget med slutna kvarter som bryts av långa/breda esplanader kommer behållas.

>>Analys av ombyggnadsförslaget påverkan på kulturhistoriska värden

Ny byggnad – skala och volym

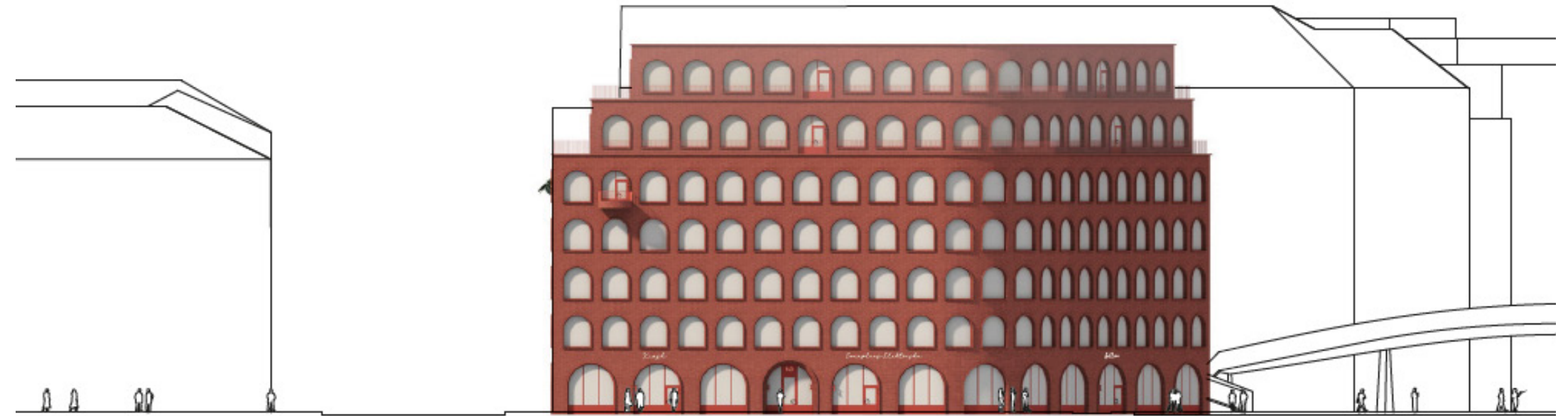
Det har i arbetet med förslaget varit en utgångspunkt och av stor vikt att byggnadens skala inte blir så stor att den genom sin höjd blir dominerade från särskilda vyerpunkter både i sin närmiljön och/eller på längre sikt, vilket skulle kunna riskera negativ påverkan på stadsbilden och riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården*. Det har även varit en viktig antikvarisk utgångspunkt att inte påverka upplevelsen av Wenner-Gren Center som monumental och solitär byggnad i park samt att höghuset fortsatt ska vara ett dominerade inslag i stadsbilden vid Sveaplan.

Den föreslagna byggnaden bedöms hålla sig inom den förhållandevis enhetliga höjdskalen i den norra delen av Vasastaden, dels i relation till befintlig bebyggelse i kvarteret Munin, dels i relation till bebyggelsen i kvarteret Getingen. Båda dessa kvarter utgör viktiga delar i det kulturhistoriska värdet av stenstaden, om än de är uppförda under olika perioder på 1900-talet. Takets trappade form löser på ett lämpligt sätt denna skillnad i anpassning mellan kvarteren.

Byggnadens högsta höjd är medvetet anpassad och utformad för att hålla sig under nivån för taknocken på Getingen 14, vilket framför allt är av vikt för mötet med stenstaden i vyer från norr. Följaktligen innebär detta att byggnaden har en höjdskala som genom de översta två våningsplanen är högre i relation till den enhetliga skalan i kvarteret Munin. Detta förhållande har varsamt hanterats genom att den nya byggnadens plan sex och sju har ett utökat indrag mot söder och öster, vilket gör att volymen i dessa vyer kan upplevas något lägre.

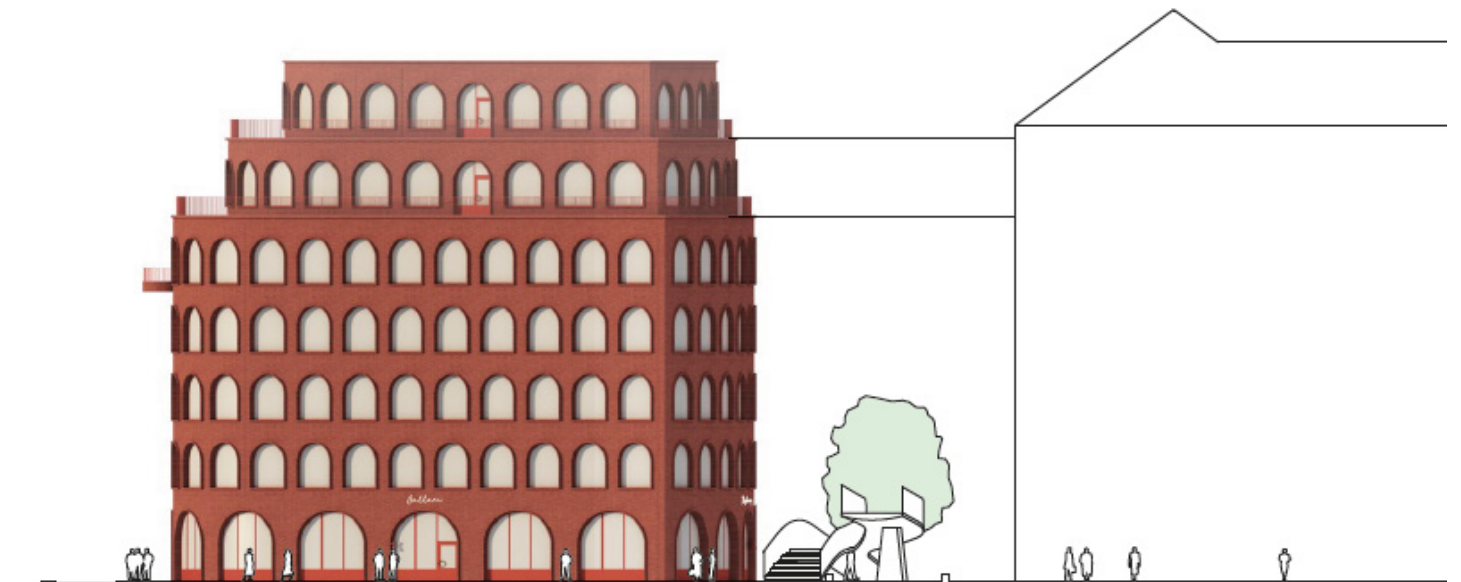
Det översta normalplanets takfot har anpassats efter kvarteret Munins takfot, vilket är positivt i vyer från Sveavägen i söder då det bibehåller ett av stenstadens karaktäristiska drag, det vill säga en enhetlig och markerad takfot. De indragna våningsplanen kommer genom sin höjd att vara synliga även på längre håll från Sveavägen i söder, dock med begränsad påverkan på upplevelsen av den enhetliga takfoten och stenstadens befintliga siluett.

Den indragna sjätte våningen har sin takfot strax under nivå för Getingen 14:s befintliga takfot. Vilket innebär att den nya byggnadens plan sju i princip sammanfaller med vindsvåningen för Getingen 14. Detta innebär att den nya byggnaden i princip helt kommer att dominera över Getingen 14 i vyer från Cedersdalsgatan och öster

om projektområdet, med undantag för en del av fasaden mot Sveavägen i norr som blir synlig. Nockhöjd och totalhöjd inom Getingen 14 är dock fortfarande högre. Distansten till befintligt kvarter och planformen innebär också att byggnaden på Getingen 14 även fortsättningsvis kommer vara framträdande i vyer från Sveavägen i norr.

Byggnaden är placerad som en "hörnsten" i en väl synlig del av stenstadens norra avslutning vilket också innebär att den kommer få stor påverkan i vissa vyer, framför allt från Cedersdalsgatan i öst och över nuvarande Sveaplan ifrån parkområdet i nordöst. Över Sveaplans cirkulationsplats och den öppna ytan så utgör idag kvarteret Getingen, i synnerhet Getingen 14, tillsammans med de putsade bostadshusen i kvarteret Munin ett dominerade inslag i stadsbilden. Att en del av cirkulationsplatsen nu bebyggs kommer i sig innebära en direkt påverkan genom att den öppna rumsligheten vid Sveaplan delvis minskar. Som en konsekvens av detta kommer upplevelsen av stenstadens yttre gräns att förflyttas både norrut och österut. En ny byggnad intill befintliga kvarter kommer följaktligen innebära ytterligare fullföljande av rut-

>>Analys av ombyggnadsförslagets påverkan på kulturhistoriska värden

nätsstaden från 1800-talet och byggnaden kommer bli en integrerad del av stenstaden.

Stenstadens karaktäristiska stadsbild utgörs av värdebärande uttryck som relateras till såväl den specifika planstrukturen, den enhetiga höjdskalan men även en utmärkande byggnadsdetaljer. Beroende på perspektiv så kan stenstadens grammatik å ena sidan betraktas som en helhet med flera gemensamma nämnare, men å andra sidan även som varierad och rik. Förslaget beöms i huvudsakliga delar varsamt hantera och inordna sig i stenstadens värdebärande karaktärsdrag. Därmed så bedöms riksintresset endast i begränsad del och lokalt påverkas negativt. De särdrag som karaktäriserar den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen och kringliggande kvarter kommer i huvudsak fortsatt att bevaras.

Det har tidigt i projektet och utifrån antikvariskt perspektiv bedömts vara fördelatligt med en principiell inordning framför kontrastering gällande föreslaget för ny byggnad på platsen. Detta trots att denna stadsbyggnadsprincip skulle kunna minska stenstadens tydliga yttre gräns.

Sammantaget bedöms platsen och närmiljön utifrån det miljömässiga värdet och stadsbildssynpunkt tåla en ny byggnad enligt den föreslagna höjdskalen. Den nya byggnaden bedöms, i likhet med Getingen 14, fungera som en bra övergång mellan bostadskvarteren i söder och kontorsfasaderna mot norr.

Ny byggnad – arkitektonisk gestaltning

Den antikvariska bedömningen är att förslaget har en lämplig balans mellan att dels ha inordnat byggnadshöjden i kringliggande kvarter, dels varsamt inordnat byggnaden i den äldre stenstadens arkitektoniska stil.

Byggnaden är placerad som en ”hörnsten” i stenstadens norra avslutning och läget i staden innebär att förslaget kräver en hög arkitektonisk verkshöjd, dels i materialval, dels i detaljer och utförande som anknyter till stenstadens höga kvalitet. Den nya byggnaden bedöms antikvariskt som en fri historiserande tolkning. Som nämnts ovan så är den gestaltningsmässiga huvudprincipen - inordning och anpassning - i detta fall att föredra framför kontrastering utifrån antikvariskt perspektiv. Inordningen avser i första hand strukturen medan förslagets arkitektur i högre grad bedöms kontrastera.

Historiskt så är fasaderna i denna del av innerstaden uppdelade, regelbundna och slutna. Grundläggande och ofta återkommande drag är exempelvis en markerad sockelvåning, förstärkt detaljer kring huvudentréer ibland även fönster, varierande betoning av första plan - ett piano nobile - och/eller översta plan. Ofta kombineras detta med undantag som bidrar till variation inom en sammanhållen gestalt. Återkommande fasadmaterial i stenstadens äldre och mest karaktärgivande delar är främst sten, tegel och puts. Flera av dessa karaktärsdrag förekommer inom både Getingen och Munin. I detaljutförande kommer det dock till uttryckt på olika sätt och det bör nämnas att kvarteret Getingen har en tydligt modernistisk prägel, främst genom sina fönsterband.

Det nya kontorshuset blir ett tillägg i kulturmiljön och påverkar därmed kvarterets och platsens kulturhistoriska värde. I strävan mot varsamhet kring befintlig kulturmiljö så har detaljer i förslaget bearbetats, avseende exempelvis fasad, fönster och tak.

Fasadmaterial

Den nya byggnadens fasad föreslås utföras med rött tegel och med infärgade fogar. På närmare håll framträder tegelsättningens reliefverkan exempelvis gneom fönsteromfattningar och trappningar kring huvudentréerna som förstärker spelet mellan skugga och ljus.

Att fasaden utförs av tegel bedöms som positivt då det både ger byggnaden den dignitet som platsen kräver och samtidigt anknyter till befintlig byggnad på Getingen 14 och dess gestaltning. Utifrån antikvariskt perspektiv är det av vikt att typ av fasadtegel, dess materialkvalitet,

>>Analys av ombyggnadsförslagets påverkan på kulturhistoriska värden

textur, förband osv. utformas med hänsyn till omgivande bebyggelse och kulturmiljö.

Fasadens anslutning mot taket har studerats i planprocessen och i det arkitektoniska uppdraget. Utifrån antikvariskt perspektiv bör byggnadens takfot, avseende normalplanens avslutning, ges en tydligare markering i anslutning till det platta taket. Exempelvis via en markerad gesimslist eller -krön. En kraftigare taklist bedöms ytterligare koppla byggnaden till bebyggelsen i kvarteret Munin och samtidigt få de indragna våningarna att falla undan något. De indragna våningarna bedöms däremot kunna utföras med enklare profil. Den svagt markerad takfoten avviker från stenstadens karaktäristiska byggnadssätt.

Invändig solavskärming är poitivt då det undviker blinderade fasader.

Fönster – rundbågestilen

Den nya byggnadens fönster föreslås utföras som uteslutande rundbågade fönster utan spröjs. Fönstren har en regelbunden placering och upptar en stor del av fasadytan. Rundbågestilen är framträdande och avviker formmässigt från de närmast kringliggande kvarterens fönsterformer. Däremot återfinns rundbågestilen på flera fasader inom stenstaden som helhet.

Fönsterutformningen innebär även att fasaden ges en större andel glasyta jämfört med kringliggande äldre byggnader i såväl kvarteret Munin som Getingen. Detta innebär en mindre upplevelse av materialitet i tegelfasaden och avviker från det traditionella sättet att bygga stenstad. I linje med detta så är det positivt att fönster- och entrépartier i bottenvåningen inte är helt glasade ner till mark/golv. Rundbågar ger samtidigt byggnaden en egen identitet och platsen en tydlig prägel.

I underlag och slutredovisning från arkitekterna så finns ett uppslag som redovisar hur den äldre stenstadens fasaduppbyggnad ofta utförs med en ”piano nobile”, alternativt på annat sätt har en markerad våning och fasadindelning. En alternativ utformning har också undersökts i planprocessen och i det arkitektoniska uppdraget. Antikvariskt bedöms föreliggande utformning, utan varierat normalplan, kunna accepteras utifrån upplevelsen av kulturmiljön som helhet.

Rundbågefönster bör utföras med en glastyp av lågt reflekterande glas för anpassning till den kulturhistoriska miljön.

Tak

Den nya byggnaden föreslås utföras med platta tak och med sedum/växt/biotoptak som en del i uppfyllande av grönytefaktor. På taket finns även plats för två till tre terrasser per våning.

De platta tak som föreslås kommer utgöra ett avvikande inslag i stenstadens karaktäristiskt taklandskap. Takformen resulterar även i att byggnadens siluett blir ett delvis nytt inslag i stadsbilden. Stenstaden karaktäriseras i huvudsak av flacka tak, oftast plåttäckta. De föreslagna platta taket anknyter framför allt till den mer modernistiska bebyggelsen på norra och nordöstra sidan om Sveavägen. I vyer norrifrån mot kvarteret Getingen så upplevs dock befintliga byggnader i huvudsak som utförda med platta tak, vilket gör att förslaget utifrån dessa vyer inordnar sig väl.

Aktuellt förslag avseende taket kan accepteras utifrån antikvariskt perspektiv dels för att det utgör en del av de övre våningarnas indrag och trappning, dels för att det ger byggnaden en egen identitet.

Fasad mot norr - befintlig situation

Fasad mot norr - förslag

>> Vystudie

Vyer

För att kunna bedöma projektområdets rumsliga förhållande till den omgivande stadsstrukturen analyseras vyer. Vyerna representerar välfrekventerade platser med direkt sikt mot projektområdet.

Följande vyer har valts då de representerar hur projektområdet upplevs från omgivningen. Det handlar både om korta vyer som visar på upplevelsen av projektområdet från den närmsta omgivningen och vyer från längre håll där även kringliggande strukturer finns med.

Vy 1. Från Sveavägens korsning med Frejgatan.

Vy 2. Från Sveavägen i höjd med kv. Munins södra del.

Vy 3. Från Sveavägen i höjd med kv. Munins norra del.

Vy 4. Från Cedersdalsgatan öster om projektområdet.

Vy 5. Från Cedersdalsgatan, i anslutning till Sveaplan, öster om projektområdet.

Vy 6. Från gångväg över Sveaplan och mot kv. Munin och kv. Getingen.

Vy 7. Från norra delen av Sveavägen och Norrtull.

Det pågående detaljplanearbetet i Östra Hagastaden, med bebyggelse norr om Sveavägen, kommer troligen få påverkan i ett par av vyerna.

I vypunkt sex stämmer inte fotot exakt överens med rendering.

Vy 1 - Från Sveavägens korsning med Frejgatan - befintlig situation

Vy är tagen längs Sveavägen mot norr, från Sveavägens korsning med Frejgatan söder om utredningsområdet. Vyn domineras av kontrasten mellan parkens grönska i Vanadislunden till höger och den homogena bebyggelsefronten i kvarteret Mimer och Munin till vänster. Sveavägen breda trafikled ger ett långt perspektiv och utgör en tydlig gräns mellan de två stadskaraktärerna.

Stenstadsbebyggelsens homogena fasadutformning, höjder, volym och färgsättning är karaktäristiskt i vyn. Fasader i Mimer och Munin är i huvudsak placerade direkt mot gata. Mimer har en indragen fasaddel som ger viss grönska mot Sveavägen. Planteringar finns även längre fram vid Vanadisvägens mynning till Sveavägen. Höjden i Vanadislunden kan anas och parkens grönafront är framträdande.

Framträdande i vyn är höghuset vid Wenner-Gren Center med sin svagt avsmalnande siluett. Höghuset ligger i fonden bortom Sveaplan. I vyn landar höghuset i den grönska som omger platsen - i mötet med Cedersdalsgatan och Ynglingagatan. I vyn upplevs höghuset som fristående med släpp från stenstadens fasader. Wenner-Gren Center markerar övergången mellan stenstaden och det öppna sammanhanget i Nationalstadsparken.

Vy 1 - Analys av förslagets påverkan på kulturmiljön

Den nya byggnaden förlänger stenstadens stadsfront mot norr och öster men medför en begränsad påverkan i vyn. Även påverkan på taklandskapet är begränsad.

Ingen/begränsad påverkan på Wenner-Gren Centers höghus som fondmotiv.

Vy 2 - Från Sveavägen, i höjd med Munins södra del - befintlig situation

Vy är tagen längs Sveavägen mot norr, i höjd med Kv. Munins sydöstra hörn, söder om utredningsområdet. Vyn domineras av kontrasten mellan parkens grönska i Vanadislunden till höger och den homogena bebyggelsefronten i kvarteret Munin till vänster. Sveavägens breda trafikled ger ett långt perspektiv och utgör en tydlig gräns mellan de två olika stadskaraktärerna.

Stenstadsbebyggelsens homogena fasadutformning, höjder, volym och färgsättning är karaktäristiskt i vyn. Fasaderna i Munin är i huvudsak placerade direkt mot gata. Höjden i Vanadislunden kan anas och parkens gröna front är framträdande vid Sveavägen.

Framträdande i vyn är höghuset vid Wenner-Gren Center med sin svagt avsmalnande siluett. Höghuset ligger i fonden bortom Sveaplan. I vyn landar höghuset i den grönska som omger platsen, i mötet med Cedersdalsgatan och Ynglingagatan. I vyn upplevs höghuset som fristående med släpp från stenstadens fasader. Wenner-Gren Centrer markerar övergången mellan stenstaden och deet öppna sammanhanget i Nationalstadsparken.

Vy 2 - Från Sveavägen, i höjd med Munins södra del - Analys av förslagens påverkan på kulturmiljön

Den nya byggnaden förlänger stenstadens stadsfront mot norr och öster men medför en begränsad påverkan i vyn. Viss påverkan på taklandskapet kan upplevas på grund av förslagens höjdskala och de indragna två översta våningarna. Ingen/begränsad påverkan på Wenner-Gren Centers höghus som fondmotiv.

Vy 3 - Från Sveavägen, i höjd med Munins norra del - analys av befintlig situation

Vy är tagen längs Sveavägen mot norr, i höjd med Kv. Munins norra delar söder om utredningsområdet. Vyn domine-
ras av kontrasten mellan parkens grönska i Vanadislunden till höger och den homogena bebyggelsefronten i kvarteret
Munin till vänster. Sveavägens breda trafikled ger ett långt perspektiv och utgör en tydlig gräns mellan de två olika
stadskaraktärerna.

Stenstadsbebyggelsens homogena fasadutformning, höjder, volym och färgsättning är karaktäristiskt i vyn. Fasaderna
i Munin är i huvudsak placerade direkt mot gata. Den fritt liggande och lägre trähusbebyggelsen i Vanadislunden kan
anas och parkens gröna front är framträdande.

Framträdande i vyn är höghuset vid Wenner-Gren Center med sin svagt avsmalnande siluett. Höghuset ligger i fonden
bortom Sveaplan.

I vyn upplevs höghuset som fristående. Wenner-Gren Center markerar övergången mellan stenstaden och det öppna
sammanhanget i Nationalstadsparken. Getingens indragna fasadliv från Sveavägen är dels ett resultat av de topografiska
förhållandena, dels en rest av en äldre planeringsidé och stadsstruktur.

Vy 3 - Från Sveavägen, i höjd med Munins norra del - Analys av försla- gets påverkan på kulturmiljön

Påverkar genom att förlänga stenstadens stadsfront och avslutning mot norr.

Påverkar upplevelsen av taklandskapet och dess siluett genom förslagets höjdskala och de indragna två översta våning-
arna, samt de platta taket.

Ingen/begränsad påverkan på Wenner-Gren Centers höghus som fondmotiv för Sveavägen. Wenner-Gren Centers låg-
husdel byggs för och den befintliga modernistiska anläggningen får en ny hörnsten i stenstaden att förhålla sig till.

Vy 4 - Från Cedersdalsgatan öster om projektområdet - Befintlig situation

Vy längs Cedersdalsgatan mot sydväst, öster om projektområdet och i höjd med Nationalstadsparkens institutionsbebyggelse.
Trädridåer och gatuplanteringar dominerar båda sidorna om trafikleden.
I fonden syns den östra fasden på Getingen 14. Ovan Getingens siluett kan ett av höghuset vid Torsplan anas.
Trädridåerna döljer en stor del av befintlig bebyggelsen i de båda parkerna och även fasaderna i kv. Munin. Till vänster framträder Vanadislundens höjd i den delvis öppna parken och den äldre bebyggelsen i Cedersdal.

Vy 4 - Från Cedersdalsgatan öster om projektområdet - Analys av förslaget påverkan på kulturmiljön

Den föreslagna volymen ersätter den äldre byggnaden inom Getingen 14 som ett nytt fondmotiv i vyn.
Den nya byggnaden kommer dominera över både Getingen 14 och bebyggelsen i kvarteret Munin.
Den nya volymen förlänger stenstadens stadsfront mot norr på ett delvis nytt sätt jämfört med Getingen 14.

Vy 5 - Från Cedersdalsgatan öster om projektområdet, i anslutning till Sveaplan - Befintlig situation

Vy från ett läge där Cedersdalsgatan möter Sveaplan, öster om projektområdet.
Trädriddåer och gatuplanteringar längs Cedersdalsgatan upphör och Sveaplans platsbildning öppnar upp sig.
Centralt i bild syns den östra fasden på Getingen 14 och till vänster kv. Munins norra hörn. En marginell förskjutning av höjdskalen kan upplevas mellan de två kvarterens bebyggelse.

Vy 5 - Från Cedersdalsgatan öster om projektområdet, i anslutning till Sveaplan - Analys av förslagets påverkan på kulturmiljön

Den föreslagna volymen ersätter den äldre byggnaden inom Getingen 14 som ett nytt fondmotiv i vyn.
Den nya byggnaden kommer dominera över både Getingen 14 och bebyggelsen i kvarteret Munin.
Förlänger stenstadens stadsfront mot norr på ett delvis nytt sätt jämfört med Getingen 14. Viss påverkan på taklandskapet och siluett kan upplevas på grund av förslagets höjdskala och de indragna två översta våningarna, framför allt i relation till bebyggelsen i kvarteret Munin.
Vyn kommer troligen påverkas av framtida bebyggelse i Östra Hagastaden, norr om Sveavägen och aktuellt projektområde.

Vy 6 - Från gångväg, över Sveaplan och mot Munin och Getingen - Befintlig situation

I förgrunden dominerar den öst-västliga leden med Cedersdalsgatan som korsar Sveaplan och möter Sveavägen, och cirkulationsplatsens centrala grönska. Låg växtlighet vid gångtunnel ger en förhållandevis öppen plats centralt på Sveaplan.

Vyn domineras av Stenstadsbebyggelsens homogena uttryck, höjder, volym, färgsättning och fasader. Viss skalskillnad mellan bostadshusen i kvarteret Munin och kontorsbebyggelsen i Getingen framträder. Getingens lägre del mot söder framgår. I stadsbilden dominerar Getingens fasad som hörnsten och avslut, med materialverkan av tegel, förhöjd bottenvåning, lisener och markerade takfot.

Vy 6 - Från gångväg, över Sveaplan och mot Munin och Getingen - Analys av förslagets påverkan på kulturmiljön

Den föreslagna volymen ersätter den äldre byggnaden inom Getingen 14 som ett ny dominant i stadsbilden. Den nya byggnaden kommer i vyn att råda över både Getingen 14 och bebyggelsen i kvarteret Munin.

Förlänger stenstadens stadsfront mot norr på ett delvis nytt sätt jämfört med Getingen 14. Viss påverkan på taklandskapet och siluett kan upplevas på grund av förslagets höjdskala och de indragna två översta våningarnas trappning, framför allt i relation till bebyggelsen i kvarteret Munin.

Vy 7 - Från norra delen av Sveavägen - Befintlig situation

Vy från norra delen av Sveavägen mot projektområdet i öst. Vypunkt direkt öster om befintlig gångbron över Sveavägen. Vyn domineras av den breda och trafikerade Sveavägen med flankerande rader med gatuplanteringar som avgränsar körfält från lokalgata samt gång- och cykelbanor. I fonden framgår gröstruktur och delvis höjden i Vandislunden. Till vänster syns Wenner-Gren Centers höghus med sin karaktäristiska mångfärgade glasfasad som rår över trädraden. Till höger i bild syns stenstadens sammanhållna och karaktäristiska fasad mot norr, vilket kommer till uttryck genom en gemensam takfotslinje, en stor del glasfasader och horisontella fönsterband. Enbart skyltningen på taket bryter siluetten. Getingen 14 avslutar kvarterets norra stadsfront närmast Sveaplan och dess avvikande kulör, material och fönsterutformning framgår delvis.

Vy 7 - Från norra delen av Sveavägen - Analys av förslagets påverkan på kulturmiljön

Ingen påverkan. Den nya byggnadens kontur inritad i rött.
Vyn kommer påverkas av framtida bebyggelse i Östra Hagastanden, norr om Sveavägen och aktuellt projektområde.

Arkiv- och källförteckning

Litteratur

Bergman, Anna & Schönback, Hedvig, *Alla tiders Stockholm: riksintressen för kulturmiljövården*, Stockholmia, Stockholm, 2014

Lepasoon, Urve, *Byggnaders särdrag: stilhistorisk handbok 1880-1960*, 2. uppl., Boverket, Karlskrona, 2001

Selling, Gösta, *Esplanadsystemet och Albert Lindhagen: stadsplanering i Stockholm åren 1857-1887*, [Stadsarkivet], [Stockholm], 1970

Unnerbäck, R. Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, [Ny utg.], Riksantikvarieämbetets förlag, Stockholm, 2012 <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/292>

Internet

Bebyggelseregistret:
<http://www.bebyggelseregistret.raa.se/bbr2/sok/search.raa>

Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering:
<https://stadsmuseet.stockholm.se/om-hus2/klassificering-och-k-markning/stadsmuseets-kulturhistoriska-klassificering/>

<https://stockholmskallan.stockholm.se/>
<http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/>

Lantmäteriet:
<https://historiskakartor.lantmateriet.se/>

Stockholms stadsbyggnadsnämnds ritningsarkiv:
<https://etjanster.stockholm.se/Byggochplantjansten/start>

Övriga arkiv

Stadsarkivet, Liljeholmskajen
Trafikkontorets tekniska arkiv, Liljeholmen

Otryckt material

Blick: Stockholm då och nu, Två fotografier, Stockholms stadsmuseiförvaltning, Stockholm, 2004-

Nyréns Arkitektkontor
2022